

l'estatus social amb què es presenten o es designen els interlocutors (*dixi social*); amb el moment en què es produeix l'acte de parla (*dixi temporal*), i amb l'espai en què se situen els interlocutors (*dixi espacial*).

La categoria gramatical de persona, realitzada en els pronoms personals, en els possessius i en els verbs finits, estableix distincions relacionades amb la *dixi* de persona i amb la *dixi* social. En una oració com ara *Tu no pots anar-te'n*, els pronoms *tu* i *te*, i la marca de segona persona del verb poder (la marca *-s*) són elements de la *dixi* de persona, ja que designen el receptor de l'acte de parla. També designen el receptor, però ara amb un valor afegit de *dixi* social, els pronoms personals i la marca verbal de persona en les oracions següents: *Vostè no pot anar-se'n*, *No podeu anar-vos-en*, *vós*. La categoria gramatical de temps i molts dels adverbis de temps introdueixen distincions relacionades amb la *dixi* temporal. En l'oració *Demà començarem les vacances*, l'adverbi *demà* i la marca verbal de futur (la marca *-re-*) són díctics temporals, puix que fan referència a un temps posterior al moment de l'acte de parla. Els demostratius i els adverbis de lloc, finalment, estableixen distincions relacionades amb la *dixi* espacial. En l'oració *Aquest llibre, deixa'l allí*, per exemple, el demostratiu *aquest* i l'adverbi *allí* són díctics espacials: el primer indica proximitat respecte a l'emissor i el segon, llunyania.

Un enunciat amb elements díctics sols pot ésser interpretat correctament en relació amb la situació enunciativa en la qual s'ha produït. Podem interpretar una nota del tipus Tornaré d'aquí a cinc minuts, per exemple, si la trobem a la porta del despatx d'una determinada persona i si, a més, indica el moment en què s'ha redactat (Ara són les 15.30 hores). No la podem interpretar, en canvi, si la trobem al terra d'una sala d'oficines (qui ha escrit la nota?) i sense cap indicació del moment de redacció (cinc minuts després de quin moment?).

6. LA MORFOLOGIA FLEXIVA

La *flexió* és el procediment morfològic per mitjà del qual s'expressen les categories gramaticals pròpies de determinades categories lèxiques. Com hem apuntat més amunt, únicament tenen flexió el verb i la major part de les categories nominals.

Totes les formes flexives d'un mot constitueixen el seu *paradigma flexiu*. Per exemple, els mots gramaticals *alt*, *alta*, *alts* i *altes* formen el paradigma de l'adjectiu *alt*. Pel que fa als verbs, el paradigma flexiu s'anomena *conjugació*. D'acord amb això, els mots gramaticals *canto*, *cantes*, *canta...*, *cantaré*, *cantaràs*, *cantarà...*, etc., constitueixen la conjugació del verb *cantar*. El terme *paradigma* pot fer referència igualment a una subpart especificada d'un paradigma complet. En aquest sentit, es pot parlar, per exemple, del

paradigma del futur del verb *cantar*, constituït per les formes *cantaré*, *cantaràs*, *cantarà*, *cantarem*, *cantareu*, *cantaran*.

Per a fer referència als mots amb independència de les diferents formes flexives que poden adoptar, s'usa una manera de citar, que, generalment, s'identifica amb la forma menys marcada del paradigma (la que presenta menys marques flexives) o amb aquella que permet predir més fàcilment la resta de formes del paradigma. Tenint en compte això, en les categories nominals s'usa la forma menys marcada: el masculí singular. En el cas dels verbs, s'usa una de les formes que més fàcilment permet predir la resta de formes: l'infinitiu. Des d'aquesta perspectiva, es parla, per exemple, de l'adjectiu *alt*, del nom *avi* o del verb *cantar*, i són aquestes formes les que apareixen com a entrades en els diccionaris.

7. ELS MORFEMES I ELS AFIKOS FLEXIUS

La relació entre les categories gramaticals i les marques formals que expressen aquestes categories no sempre és biunívoca. D'una manera general, es poden delimitar quatre situacions en què no s'estableix aquesta relació: l'*ablomorfa*, la *fusió*, el *sincretisme* o *invariabilitat* i la *defectivitat* o absència de marques. Ja hem fet referència a l'*ablomorfa* en l'apartat dedicat a les variants formals (cf. § 2), per tal com aquest fenomen no és exclusiu de la morfologia flexiva. L'absència de marques formals explícites també ha estat apuntada més amunt (cf. § 3.1.2) i serà analitzada d'una manera detallada en l'apartat següent. Aquí només veurem una breu caracterització de les altres dues possibilitats: la fusió i el sincretisme.

La *fusió* és un fenomen típic de les llengües que presenten flexió, dites *llengües flexives*, entre les quals hi ha totes les llengües romàniques. A grans trets, consisteix en la possibilitat d'expressar diferents categories gramaticals per mitjà d'un únic afix. Aquesta possibilitat es pot exemplificar fàcilment amb la forma verbal *canto*. En aquesta forma, l'afix *-o* expressa la primera persona (l'emissor de l'acte de parla), però també el temps present i el mode indicatiu. Una cosa semblant es pot dir de la forma verbal *cantis*, en la qual l'afix *-i* assenyala el mode subjuntiu, però també el temps present.

El *sincretisme*, d'altra banda, es dona en aquells casos en què coincideixen diferents formes flexives d'un paradigma. El nom *llapis*, per exemple, pot ésser igualment singular o plural (*el llapis* i *els llapis*). Així mateix, la forma verbal *cantava* pot referir-se tant a la primera persona (*jo cantava*) com a la tercera (*ella cantava*).

Com podem comprovar en els exemples utilitzats per a caracteritzar aquests fenòmens, la fusió de categories morfològiques es dona fonamentalment en la flexió verbal, mentre que el sincretisme apareix tant en la flexió nominal com en la verbal.